

Alliantie Financiële prikkels voor klimaatadaptatie

Beknopt verslag bijeenkomst - Verdiepen pilots -

12 mei 2020, Online via MS Teams

1. Welkom en opening

Bij de vorige partnerbijeenkomst op 4 februari deelden we met elkaar de voortgang in de werkgroepen. Deze keer staan we uitgebreider stil bij de pilots, gevolgd door een korte update van de werkgroepen.

Recente ontwikkelingen:

- In de [brief aan de Tweede Kamer](#) over de Impulsregeling klimaatadaptatie van 20 april 2020 heeft minister van Nieuwenhuizen de Alliantie, vier lopende pilots en de honorering van de drie nieuwe pilots genoemd: "De Alliantie Financiële Prikkels is een ander voorbeeld. In dit netwerk wordt in de praktijk in pilots en met onderzoek samen geleerd hoe verschillende overheden burgers en bedrijven kunnen stimuleren en faciliteren om klimaatadaptatie maatregelen te treffen op eigen terrein. De onderzoeksthema's richten zich op gedragsverandering, toetsen en monitoren van daadwerkelijke uitvoering van de maatregelen en ondersteuning van besluitvorming. Sinds 2019 lopen er vier pilots in Dordrecht, Rotterdam, Rucphen, Son en Breugel. Voor 2020 heb ik drie nieuwe pilots gehonoreerd, namelijk stadsdeel Amsterdam-West, gemeente Nissewaard en de regio Noord-Veluwe."
- Daarnaast staan de drie nieuwe pilots in de [Nieuwsbrief Ruimtelijke Adaptatie van 23 april](#).

2. Nieuwe pilots

In aanvulling op de presentaties (zie slides):

Gemeente Amsterdam

Korte beschrijving:

- Partners: Stadsdeel Amsterdam West, Cobra Groeninzicht, Geen City Watch en Bureau binnentuinen.
- Combinatie van ontegeldienst en verplichting in bestemmingsplan per januari 2021 < 50% verhard oppervlak in de tuin. Gericht op alle private tuineigenaren in een aantal 19^e eeuwse wijken.
- Monitoring via GIS, Geo-data, satellietbeelden en AI.

Gemeente Nissewaard - Spijkenisse

Korte beschrijving:

- Partners: gemeente Nissewaard, Hogeschool Rotterdam, Wellantcollege Dordrecht, Stichting Buurkracht, Waterschap Hollandse Delta.
- Inwoners in een jaren 70-wijk in Spijkenisse. De pilot richt zich op twee vergelijkbare buurten, met rijtjeshuizen met voor en achtertuin, en de balans tussen communicatie in de vorm van actieve voorlichting en financiële prikkel in vorm van subsidie. De ene buurt krijgt wel actieve voorlichting, de andere niet. Bewijsvoering voor de subsidie geschiedt via het uploaden van foto's voor en na de actie en het betaalbewijs.
- Doel is om inzicht te krijgen in de beweegredenen van de woningeigenaren ten aanzien van de inrichting van hun perceel, de wijze waarop zij verandering van het klimaat in hun leefomgeving ervaren, het inzicht dat zij hebben in hun aandeel om de leefomgeving klimaatrobust en biodivers te maken, hun bereidheid om daar zelf actie op te ondernemen, en welke stimulans daartoe het beste aansluit op hun behoeften.
- De 0-meting en meting na afloop wordt door HBO studenten gedaan.
- De actieve voorlichting door MBO studenten. Daarnaast worden er door Buurkracht groenparties georganiseerd (vgl tupperware). Voor de communicatiestijl in de voorlichting wordt gebruik gemaakt van het segmentatiemodel 'Motivaction', wijkprofielen met een indicatie van de mate waarin mensen willen en kunnen participeren.

Werkregio Noord Veluwe

Korte beschrijving:

- Partners: gemeenten Putten, Ermelo, Harderwijk, Nunspeet, Elburg, Oldebroek en Hattem, waterschap Vallei en Veluwe, Vitens en Loket Veluwe Duurzaam.

- Komen tot een optimale instrumentenmix gericht op inwoners en ondernemers, een combinatie van communicatie, faciliteren, financieren en uiteindelijk ook wet- en regelgeving. Gedacht wordt aan een menukaartmethodiek op regio niveau, waarmee iedere gemeente kan afwegen welke mix voor hen het meest doeltreffend is.
- Doel is om vanaf januari 2021 een stimuleringsregeling te hebben voor de 7 gemeenten, en aanvullend een bestuursvoorstel voor gedifferentieerde rioolheffing voor Harderwijk.
- Onderdeel van de afweging is de doelmatigheid en een uitwerking van de maatschappelijke kosteneffectiviteit. De methodiek maakt het mogelijk om de lasten en baten van verschillende typen maatregelen om het hemelwater lokaal vast te houden en/of te bergen te kwantificeren en te vergelijken. De basis ligt bij klimaatadaptatie maar ook nuttig (her)gebruik van water en andere duurzaamheidsopgaven zijn in beeld.

Drie nieuwe pilots, inzichten en tips:

- *Communicatie* is erg belangrijk. Onttegenen kan positief worden ontvangen, maar soms ook als 'tegelpolitie' worden ervaren.
- Probeer *vooraf inzicht te krijgen* in hoe de doelgroep de maatregelen zal gaan ervaren, en hoe daar het beste op in te spelen.
- Maximale verhardingsgraad via het bestemmingsplan is een mooi instrument. Vraag is wel hoe ver overheid daarin mag gaan, het kan *politiek* gevoelig liggen. Kijk ook naar de link met het omgevingsplan.
- Alert zijn op de rol en *invloed van covid19* in de voorlichting en acties, dit is moeilijk te voorspellen en op te anticiperen.

3. Pilots gestart in 2019

In aanvulling op de [eerdere verslagen en presentaties](#) van 4 november 2019 en 4 februari 2020:

Gemeente Dordrecht

- Er is enquête afgenomen onder de ondernemers, 30 van de 102 hebben hem ingevuld. Wateroverlast (41%) en hitte worden het meest genoemd. Zo'n 30% neemt maatregelen tegen wateroverlast en 77% neemt maatregelen tegen hitte, vermoedelijk airconditioning.
- Qua maatregelen wordt vooral gedacht aan bomen (52%), waterdoorlatende bestrating (38%), infiltratievoorziening (24%), groene daken (21%), reflecterende dakbedekking (21%) en waterberging op eigen terrein (17%). Daarnaast het plaatsen van installaties boven het maaiveld. Groene gevels bleken minder populair dan vooraf gedacht.
- Volgende stap is het uitwerken van de kosten en baten van de te nemen maatregelen, en de uitwerking van mogelijk financiële prikkels.

Inzichten en tips:

- *Hittestress* blijkt ook belangrijk te zijn voor bedrijven. Vraag is welke motivatie en onderliggende beweegredenen hier een rol spelen. Is er sprake van verlies van *arbeidsproductiviteit* en relatie met gezondheid?
- Kijk of je ook een *ander perspectief* kunt bieden dan *airconditioning* voor hittestress.
- In hoeverre raakt klimaatverandering aan het *primaire proces en de bedrijfsvoering*? 'Hogere orde' keteneffecten hebben waarschijnlijk meer impact, zoals langdurige uitval energie of telecom.
- De invloed van covid19 zal zeker ook bij bedrijven spelen.

Gemeente Rucphen

- In de Groene Amsterdammer verscheen een mooi [artikel over meest versteende tuinen in Nederland](#), Rucphen bleek op de vierde plaats te staan qua versteende tuinen.
- De enquête onder inwoners is afgenomen. 276 respondenten waren begonnen aan de redelijk lange vragenlijst, 172 hebben de enquête voltooid. De resultaten laten een ander beeld zien dan aanvankelijk verwacht. Financieel gewin is wel van belang, maar minder dan gedacht. Sociale factoren en gemak blijken op basis van de enquêteresultaten meer van belang.
- Door corona is de gemeente anders naar de actie gaan kijken, ook is de landelijke Week van ons Water afgelast. De actie was eerst met kleine lokale bouwmarkt en een hovenier. Door corona is de drempel voor 'afrekenen en ophalen' nu hoger. Dit wordt nu heroverwogen.
- Veel hebben wel wateroverlast ervaren, maar dit leidde niet tot schade. In Rucphen zit op de hoge zandgronden, dus is er minder wateroverlast bij hoosbuien.
- Drie klimaatadaptatiemaatregelen zijn bekend en worden genoemd door de respondenten in de enquête: 1) Minder bestrating meer groen; 2) Regenton; en 3) Retenties zoals vijvers, sloten en openbare wadi's. Voor de eerste twee is veel bereidheid en mogelijkheid om zelf uit te voeren. Ze worden ook als meest nuttig gezien.

- De resultaten geven input voor de communicatie, hoe kun je mensen met communicatie triggeren, de manier waarop wordt ingespeeld op financieel gewin, gemak en sociale factoren. Samen de buurt aanpakken.

Vraag en antwoord:

- In hoeverre is het zinvol om de regenton te promoten? -> Deze werkt minder voor klimaatadaptatie, maar wel goed voor bewustwording, ook om drinkwater te besparen.

Inzichten en tips:

- Positief dat inwoners een *rol voor zichzelf* zien, en *bereid* zijn om erin te investeren. Vraag is nog wel wat hen weerhoudt om actie te ondernemen, en welke *rol voor de overheid* zij zelf zien.
- Gericht *onderzoek* naar *beweegredenen* helpt om communicatie goed in te richten.
- Opvallend dat *financiële factoren* een mindere rol spelen dan *sociale factoren* en *gemak*.
- Verbind het aanbieden van de regenton met het feitelijk installeren ervan (*ontzorgen*).
- *Borg* de resultaten van de enquête ook bij je *bestuurders*.
- Kijk ook naar de *kosten-baten analyse* van de regentonsubsidie.
- Uit onderzoek vanuit de werkgroep gedragseffectiviteit blijkt dat velen de prikkel niet kennen. Zorg in ieder geval dat iedereen de prikkel ook kent.

Gemeente Son en Breugel

- In Son en Breugel worden de inwoners op drie verschillende manieren geïnformeerd over de nieuwe rioolheffing en de verplichting om over tien jaar afgekoppeld te zijn. Het gedragsonderzoek richt zich op het effect van deze communicatie over de financiële prikkel.

Inzichten en tips:

- Interessant hoe de *beleidsmix* in deze pilot bij elkaar komt, communicatie, subsidie, rioolheffing en verplichting.
- In hoeverre *verplichten via* de hemelwaterverordening (Son en Breugel), of via het bestemmingsplan (Amsterdam), of beide (Harderwijk)? Welk verschil is er in 1) Mate van juridisch bindend zijn; 2) Handhaving; en 3) Effect op gedrag van inwoners en ondernemers?
- Voorbeeld [waterberging op gebouwen in het bestemmingsplan](#).

Gemeente Enschede

- In Enschede wordt gewerkt met de leefstijlvinder voor klimaatadaptatie en het innovatiemodel van Rogers om de acceptatie van klimaatadaptatie te duiden onder inwoners.
- Verder is er een beslisboom in ontwikkeling voor een duurzame rioolheffing. In stap 1 wordt nagegaan in hoeverre de huidige rioolheffing voldoet. Stap 2 biedt inzicht in hoe de nieuwe rioolheffing kan worden ingericht.

4. Werkgroepen

In aanvulling op de [eerdere verslagen en presentaties](#) van 4 november 2019 en 4 februari 2020:

A. Gedragseffectiviteit

- In opdracht van het ministerie van IenW is de [gedragstool klimaatadaptatie](#) ontwikkeld. Met de tool ontwerp je klimaatadaptief beleid waarin gedrag centraal staat. De tool geeft praktische tips over hoe je het gedrag van burgers en bedrijven kunt beïnvloeden, onder andere met financiële prikkels. Ook leert de tool je hoe je kunt meten of het gelukt is om gedrag te beïnvloeden. De tool is te gebruiken om een plan van aanpak op te stellen en om de effecten van de interventies te monitoren.
- Voor een aantal pilots is de tool al gebruikt.

B. Toetsing en monitoring

- De VNG tool '[waarstaatjegemeente.nl](#)' lijkt interessant voor de toepassing die de werkgroep zoekt. In de werkgroep had men vragen over de technische methodiek achter de tool. Deze zijn op de website aangegeven, maar op een minder goed vindbare plek. Er wordt nog aan verbetering hiervan gewerkt.
- Met lucht- en satellietbeelden is het eenvoudiger om de vergroening te monitoren en te toetsen.
- De pilot in Amsterdam sluit aan bij deze werkgroep.

C. Beslisondersteuning

- In de werkgroep Noord Veluwe wordt gewerkt aan beslisondersteuning op basis van een kosten-batenanalyse en scenario's met verschillende type buien. Hiermee wordt met name inzicht verworven in de verwachte doelmatigheid van de in te richten subsidies en eventuele duurzame rioolheffing. Een eerste rekenexercitie laat zien dat een regenton subsidiëren minder effectief is dan een hemelwaterhergebruikstelsel.

- Voor het politieke besluitvormingsproces werkt gemeente Enschede aan een beslisboom.
- Aanvullend is het overzicht '[Wetten, regels en andere instrumenten](#)' op de portal Ruimtelijke Adaptatie interessant. Het verwijst onder andere naar een raamwerk en factsheet die samen met een beslisondersteunend model door NextGreen zijn gemaakt in opdracht van Waternet en gemeente Amsterdam. Deze hulpmiddelen voor besluitvorming zijn te vinden op '[Regenbestendige gebiedsontwikkeling](#)', onderaan de pagina bij 2. *Borgen van klimaatadaptatie op privaat terrein*. Op basis van interviews met ervaringsdeskundigen binnen Waternet en de gemeente Amsterdam analyseerde NextGreen verschillende instrumenten: welk instrument past bij welke situatie? De resultaten zijn samengevat in het [beslisondersteunend model](#) en een uitgebreider [raamwerk](#). Een vijftal instrumenten lichten ze toe inclusief voorbeelden in [een factsheet](#).

5. Samenvattende inzichten pilots en werkgroepen

- *Bedrijventerreinen* zijn een belangrijke groep. *Hogere orde keteneffecten* door klimaatverandering hebben meer impact voor hen (zoals langdurige uitval energievoorziening of ICT black outs en overbelasting koelsystemen) dan eerste orde klimaateffecten (wateroverlast, hitte, droogte en overstroming). *Beweegredenen* bij ondernemers zijn wellicht meer financieel van aard dan bij inwoners.
- Voor het goed vormgeven van *communicatie* rond een financiële prikkel, is het raadzaam om vooraf te polsen onder inwoners en/of ondernemers wat hun potentiële *beweegredenen* zijn om daarop aan te sluiten. Financiële baten blijken bij inwoners niet de boventoon te voeren, sociale baten en gemak wel.
- Voor de *besluitvorming* rond de *beleidsmix* is er behoefte aan inzicht in de totale *kosten en baten*, onder andere op basis van scenario's en type buien. Hierbij ook kijken naar hoeveel procent afkoppelen nodig is op privaat terrein in relatie tot een zelf (en/of met particulieren) te stellen grens van acceptatie van wateroverlast, droogte en hitte. De doeltreffendheid van een subsidie of duurzame rioolheffing (kosten) in relatie tot de te stimuleren maatregelen (verwachte baten) kan zo politiek beter worden gewogen.
- *Verplichten* tot een minimale mate van verharding kan via het bestemmingsplan (gebiedsgericht) en/of via de hemelwaterverordening. Over de juridische houdbaarheid is publiceerden DPRA en min BZK recent de '[Handreiking decentrale regelgeving klimaatadaptief bouwen en inrichten](#)'
- Er zijn verschillende manieren om de mate van *vergroening te monitoren*, bijvoorbeeld via satelliet- en luchtbeelden zoals gebruikt door www.waarstaatjegemeente.nl, via online tools en met behulp van door particulieren in te vullen vragen, via labels. Voor de keuze van monitoring is het belangrijk om het doel van de monitoring scherp te hebben. De mogelijke invloed van de vorm van monitoring op het gedrag van particulieren behoeft nadere aandacht.

6. Overig

Planning en looptijd: de Alliantie loopt in principe door tot en met half 2021.

7. Vervolgafspraken Alliantie, pilots, werkgroepen

De volgende partnerbijeenkomst is op 8 oktober 2020, 9:30 – 12:30 uur in Utrecht.

Meer informatie en contact over de Alliantie Financiële Prikkels

De eerdere verslagen, presentaties en genoemde rapporten die vooraf zijn gegaan aan dit gezamenlijk ontwikkeltraject staan op: <https://ruimtelijkeadaptatie.nl/overheden/sra/financiele-prikkels/>

Contact Alliantie Financiële Prikkels: Carleen Mesters (vraag@carleenmesters.nl) en Anne-Marie Bor (a.bor@nextgreen.nl).

Bijlage 1: overzicht samenhang pilots, thema's en werkgroepen

Kenmerken Werkgroep	Focus v pilot	Fin prikkel	Overig beleid	WG Gedrag	WG Monitoring	WG Beslis
Pilot Gemeente Amsterdam , Bureau Binnentuinen	Inwoners Ondernemers Raad	Voucher/ in natura (tegeldienst) Subsidie Rioolheffing Nog onbekend	Communicatie Verplichting (bestemmingsplan) Nog onbekend	<ul style="list-style-type: none"> Nulmeting, trendanalyse, interventies (<i>communicatie?</i>), tussenmeting en eindmeting 	<ul style="list-style-type: none"> Satellietbeelden 	<ul style="list-style-type: none"> Verplichting via bestemmingsplan Politieke besluitvorming (?)
Gemeente Nissewaard Spijkenisse	Inwoners Ondernemers Raad	Voucher/ in natura Subsidie Rioolheffing Nog onbekend	Communicatie Verplichting (bestemmingsplan) Nog onbekend	<ul style="list-style-type: none"> Enquête naar beweegredenen Meting gedragsverandering 	<ul style="list-style-type: none"> 	<ul style="list-style-type: none">
Werkregio Noord-Veluwe Zeven gemeenten, waaronder Harderwijk	Inwoners Ondernemers Raad	Voucher/ in natura Subsidie Rioolheffing Nog onbekend	Communicatie Verplichting (omgevingsplan) Nog onbekend	<ul style="list-style-type: none"> 	<ul style="list-style-type: none"> 	<ul style="list-style-type: none"> Beleidsmix en afwegingen Scenario's en kosten-baten balans, doeltreffendheid maatregelen en prikkel
Gemeente Dordrecht	Inwoners Ondernemers Raad	Voucher/ in natura Subsidie Rioolheffing Nog onbekend	Communicatie Verplichting Nog onbekend	<ul style="list-style-type: none"> Enquête naar beweegredenen 	<ul style="list-style-type: none"> 	<ul style="list-style-type: none"> Beleidsmix Behoeftte aan inzicht kosten-balen balans
Gemeente Enschede	Inwoners Ondernemers Raad	Voucher/ in natura Subsidie Rioolheffing Nog onbekend	Communicatie Verplichting Nog onbekend	<ul style="list-style-type: none"> Leefstijlvinder en model Rogers 	<ul style="list-style-type: none"> 	<ul style="list-style-type: none"> Beslisboom voor raad / B&W, politiek
Gemeente Rucphen	Inwoners Ondernemers Raad	Voucher/ in natura Subsidie Rioolheffing Nog onbekend	Communicatie Verplichting Nog onbekend	<ul style="list-style-type: none"> Enquête naar beweegredenen Meting ?? 	<ul style="list-style-type: none"> Adhv postcode en vragen op website 	<ul style="list-style-type: none">
Gemeente Rotterdam HH Delfland	Inwoners Ondernemers Raad	Voucher/ in natura Subsidie Rioolheffing Nog onbekend	Communicatie Verplichting Nog onbekend	<ul style="list-style-type: none"> Interviews en ronde tafelgesprekken naar beweegredenen en investeringsbereidheid 	<ul style="list-style-type: none"> 	<ul style="list-style-type: none">
Gemeente Son en Breugel Waterschap de Dommel	Inwoners Ondernemers Raad	Voucher/ in natura Subsidie Rioolheffing Nog onbekend	Communicatie Verplichting (hemelwaterverordening) Nog onbekend	<ul style="list-style-type: none"> Communicatie over financiële prikkel(s), effect meten aan de hand van daadwerkelijke aanvragen 	<ul style="list-style-type: none"> 	<ul style="list-style-type: none">